

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти

« 08 » _____ М.М. Бриль
_____ 2019 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Сольфеджіо

Навчальний посібник для 7 класу
для початкової мистецької освіти

Київ – 2019

Укладач:

Л.І. Татаурова

викладачка-методистка, завідувача
відділом музично-теоретичних
дисциплін Дитячої школи мистецтв,
м. Обухів

Рецензенти:

Л.В. Портова

спеціалістка вищої категорії,
старша викладачка, завідувача
відділом музично-теоретичних
дисциплін Дитячої школи мистецтв
№5 імені І.О. Дунаєвського,
м. Харків

В.О. Проваторова

викладачка вищої категорії,
викладачка-методистка, завідувача
відділом музично-теоретичних
дисциплін Івано-Франківської
дитячої музичної школи №1
імені Миколи Лисенка

Відповідальна
за випуск:

В.М. Зінченко

Рекомендовано

© Татаурова Л.І., 2019 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2019 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Л.І.Татаурова

Сольфеджіо

7 клас

Строк навчання 8 років

Навчальний посібник
для початкової мистецької освіти

Київ - 2019

*Затверджено Державним науково-методичним центром
змісту культурно-мистецької освіти 08 жовтня 2019 р. № 509*

Автор-укладач: **Л. І. Татаурова** Викладач – методист, завідувач відділом музично-теоретичних дисциплін Дитячої школи мистецтв, м. Обухів

Рецензенти: **Л. В. Портова** Старший викладач, завідувач відділом музично-теоретичних дисциплін Дитячої школи мистецтв №5 імені І. О. Дунаєвського, м. Харків

В. О. Проваторова Викладач – методист, завідувач відділом музично-теоретичних дисциплін Івано-Франківської дитячої музичної школи №1 імені Миколи Лисенка

Відповідальна
за випуск: **В. М. Зінченко**

Посібник містить навчальний матеріал, що відповідає програмним вимогам для учнів 7 класу восьмирічного терміну навчання (Програма «Сольфеджіо», Київ, 2012).

У цьому виданні поєднані функції підручника, хрестоматій для сольфеджування, співу із текстом, для слухового та нотного аналізу, збірників інтонаційних вправ, практичних завдань з музичної грамоти, а також робочого зошита зі зразками для виконання різних вправ.

Матеріал посібника побудовано за принципом «від простого до складного», що дає можливість здійснити диференційований підхід до навчання учнів не тільки різних за рівнями підготовки, але й з різними музичними здібностями.

Телефон для замовлень: 097-035-34-57; 066-198-14-34.

© Татаурова Л. І., 2019 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2019 р.

Повторення вивченого матеріалу

1. Дописати таблицю тональностей.

		<i>cis-moll</i>
<i>A-dur</i>		
		<i>h-moll</i>
		
<i>C-dur</i>		<i>a-moll</i>
		<i>d-moll</i>
<i>B-dur</i>		
		<i>c-moll</i>
<i>As-dur</i>		

2. Заповнити таблицю:

Стійкі ступені ладу —		Нестійкі ступені ладу —	
Головні ступені ладу —		Побічні ступені ладу —	
Ввідні звуки (ступені) —		Вони розв`язуються у —	
Головні тризвуки ладу —		Побічні тризвуки ладу —	
D ₇ будується на —		D ₇ розв`язується у —	
D ₆₅ будується на —		D ₆₅ розв`язується у —	
D ₄₃ будується на —		D ₄₃ розв`язується у —	
D ₂ будується на —		D ₂ розв`язується у —	

3. Яку мають назву ці ритмічні групи?

4. Зразки побудов у тональності *C-dur* заспівати та зіграти (повторення).

а) Гами:

Натуральний вид

нижній тетракорд верхній тетракорд

I II III IV V VI VII I

T S D T

Гармонічний вид

нижній тетракорд верхній тетракорд

I II III IV V VI^b VII I

T s D T

б) Тритони:

Натуральний *Гармонічний*

зб.4 → м.6 зм.5 → в.3 зб.4 → в.6 зм.5 → м.3

IV III VII I VI^b V II III

в) Характерні інтервали:

Гармонічний

зб.2 → ч.4 зм.7 → ч.5

VI^b V VII I

г) Головні тризвуки ладу з оберненнями:

Натуральний вид

T₅₃ T₆ T₆₄ S₅₃ S₆ S₆₄ D₅₃ D₆ D₆₄

I III V IV VI I V VII II

Гармонічний вид

T₅₃ T₆ T₆₄ S₅₃ S₆ S₆₄ D₅₃ D₆ D₆₄

I III V IV VI^b I V VII II

д) Зменшений тризвук:

Натуральний *Гармонічний*

Зм53 → Т3 Зм53 → Т3

VII II

е) Домінантсептакорд та його обернення:

D₇ → Т3 D₆₅ → Т53 D₄₃ → Т53 D₂ → Т6

V VII II IV

5. У тональності *D-dur* побудувати, співати й грати:

- а) гаму двох видів (за зразком №4 а);
- б) дві пари тритонів (за зразком №4 б);
- в) характерні інтервали (за зразком №4 в);
- г) акордову послідовність – T₅₃ S₆₄ S₆₄ D₆ D₆₅ → T₅₃.

6. Дописати та заспівати секвенції.

7. Співати з тактуванням. Визначити вид мажору.

Фрагмент з опери "Золотий півник"

Vivo М. Римський-Корсаков

8. Визначити акорди у гармонічному супроводі. Співати і грати гаму з ритмом синкопи.

9. Грати акордову послідовність з ритмом синкопи. Транспонувати усно в *C-dur*.

10. Записати акордову послідовність із попереднього завдання у ритмі вальсу. Грати та (на її фоні) імпровізувати мелодію голосом.

11. Співати нотами та зі словами.

Ой чорна я си, чорна

Українська народна пісня

Помірно

Ой чор - на я си, чор - на, чор - ня - ва, як ци - ган - ка.
Що-м си по - лю-би-ла, що-м си по - лю-би-ла чор-ня - во - го І - ван - ка?

Записати мелодію пісні «Ой чорна я си, чорна» без слів (з інструментальним групуванням тривалостей нот). Підписати функції акордів. Вивчити напам'ять із гармонічним супроводом.

T D D₂ → S₆

12. Скласти варіацію на тему попереднього приклада зі зміною розміру, ритму, ладу та фактури.

Не поспішаючи

13. Від наданих звуків побудувати вгору позначені інтервали.

ч.4 ч.5 в.3 м.6 в.7 м.7 в.2 в.6

14. Від наданих звуків побудувати вниз позначені інтервали.

ч.4 ч.5 в.3 м.6 в.7 м.7 в.2 в.6

15. Визначити акорди.

M₆

Тональності з 5-ма ключовими знаками

	Re \flat мажор <i>Des-dur</i>		Сі мажор <i>H-dur</i>
	сі \flat мінор <i>b-moll</i>		соль \sharp мінор <i>gis-moll</i>

16. У тональності *Des-dur* співати (з назвою знаків альтерації) й грати:

- а) гаму натурального і гармонічного* видів;
- б) розв'язання нестійких ступенів у стійкі.

Натуральний вид

Гармонічний вид

* Дубль-бемоль - $\flat\flat$ - знак альтерації, що понижує на півтону ноту з бемолем (Наприклад: сі $\flat\flat$ звучить як ля).

17. У тональності *Des-dur* побудувати, співати й грати:

- а) дві пари тритонів (за зразком №4 б);
- б) характерні інтервали (за зразком №4 в);
- в) домінантсептакорд з оберненнями та розв'язаннями (за зразком №4 е).
- г) акордову послідовність – T₅₃ S₆₄ s₆₄ D₆ D₆₅ → T₅₃.

18. Співати з тактуванням.

Горе ж мені, горе Українська народна пісня

Не поспішаючи

19.

Колись, моя стара ненька Українська народна пісня

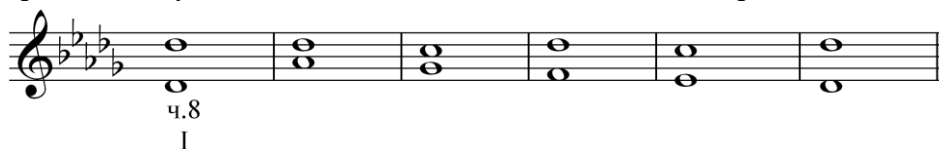
Досить швидко

20.

Вибирайся, сину Українська народна пісня

Повільно

21. Визначити інтервали на ступенях *Des-dur* та співати мелодично і гармонічно (на два голоси).

22. У тональності *Des-dur* визначити акорди (підписати). Співати їх та грати.

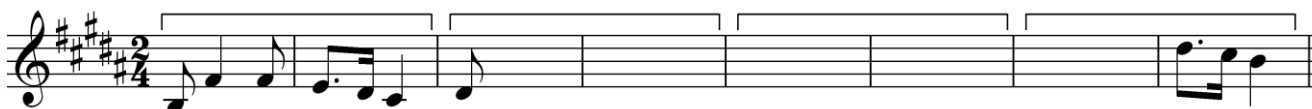
23. Простукати ритмічну послідовність, скласти на її основі мелодію у тональності *Des-dur*.

24. У тональності *H-dur* побудувати, співати й грати:

- а) гаму гармонічного виду;
- б) дві пари тритонів (за зразком №4 б);
- в) характерні інтервали (за зразком №4 в);
- г) акордову послідовність – $\uparrow T_{5_3} \downarrow T_6 \uparrow S_{5_3} \downarrow S_6 \uparrow D_7 \downarrow T_3$.

25. Дописати та співати секвенцію.

26. Наступні приклади співати з тактуванням. Вивчити напам'ять один за вибором.

27.

28.

29. Співати двоголосся.

Ой ходила Галюня

Українська народна пісня

Повільно

30. Зразки побудов у тональності *a-moll* заспівати та зіграти (повторення).

а) Гама:

Натуральний вид

нижній тетрахорд: I/t, II, III, IV/s, V/d, VI, VII, I

верхній тетрахорд: VI, VII, I

Гармонічний вид

нижній тетрахорд: I/t, II, III, IV/s, V/D, VI, VII#

верхній тетрахорд: VI, VII#, I

Мелодичний вид

VI#, VII#, I

б) Тритони:

в) Характерні інтервали:

Гармонічний

зб.2 → ч.4: VI, V

зм.7 → ч.5: VII#, I

г) Головні тризвуки ладу з оберненнями:

Гармонічний

t53 I, t6 III, t64 V, s53 IV, s6 VI, s64 I, D53 V, D6 VII, D64 II

д) Зменшений тризвук:

Натуральний *Гармонічний*

Зм53 → t3: II, t3

Зм53 → t3: VII#, t3

е) Домінантсептакорд та його обернення:

Гармонічний

D7 V → t3, D65 VII# → t53, II D43 → t53, D2 IV → t6

31. У тональності *h-moll* побудувати, співати й грати:

- а) гаму трьох видів;
- б) тритони з розв'язанням (за зразком №30 б);
- в) характерні інтервали зб.2, зм.7 з розв'язанням (за зразком №30 в);
- г) зменшений тризвук з розв'язанням (за зразком №30 д).

32. Визначити (підписати), співати й грати акордову послідовність у тональності *h-moll*.

33. Співати з тактуванням.

Ой біда, біда чайці-небозі

34. Вивчити напам'ять за 3-5 хвилин і записати. Підібрати гармонічний супровід.

Ой Марічко

35. Скласти ритмічний супровід до мелодії та співати з ним.

Тече вода каламутна

36. Простукати ритмічну послідовність і скласти на її основі мелодію у тональності *h-moll*.

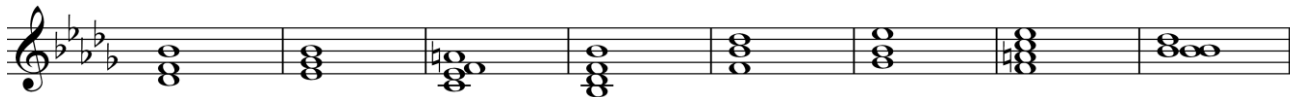
Використати рух мелодії по звуках акордів та секвенцію.

37. Дописати пропущені знаки альтерації у побудовах акордів та інтервалів.

38. У тональності *b-moll* співати (з назвою знаків альтерації) та грати:

- а) гаму трьох видів;
- б) тритони з розв'язанням (за зразком №30 б);
- в) характерні інтервали зб.2, зм.7 з розв'язанням (за зразком №30 в);
- г) зменшений тризвук з розв'язанням (за зразком №30 д).

39. У тональності *b-moll* визначити та підписати акорди. Співати й грати цю послідовність.

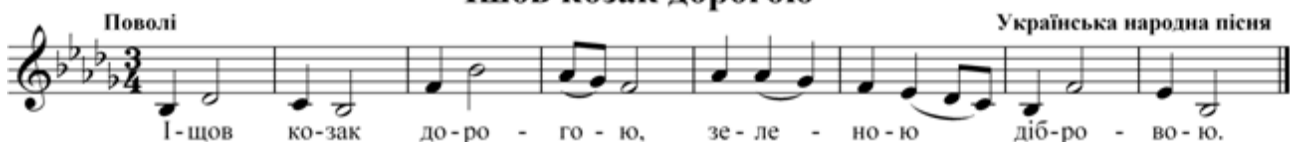
40. Співати з тактуванням.

Була собі Маруся

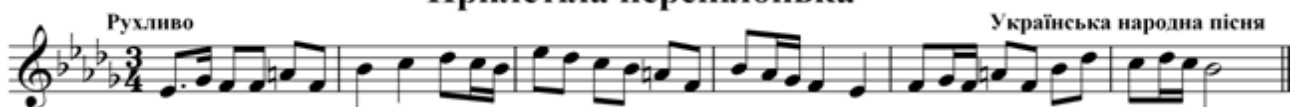
41. Співати з тактуванням зі словами.

Ішов козак дорогою

42. Транспонувати на хроматичний півтон угору (в *h-moll*).

Прилетіла перепілонька

43. Вивчити напам'ять.

Серед шумного балу

44. Скласти друге речення повторної будови з кульмінацією у шостому такті.

45. Простукати ритмічні вправи, рахуючи вголос.

46. У тональності *gis-moll* співати гами трьох видів (з назвою знаків альтерації*) та розв'язання нестійких ступенів у стійкі.

Натуральний вид.

Гармонічний вид.

Мелодичний вид.

* Дубль-діз - × - знак альтерації, що підвищує на півтону ноту з дізом. (Наприклад: фа× звучить як соль).

47. Визначити ступені *gis-moll* у басовому ключі, нестійкі зафарбувати.

48. У *gis-moll* побудувати, співати й грати D7 з оберненнями та розв'язаннями (за зразком №30 е).

49. Співати з тактуванням.

Ой, кряче, кряче Українська народна пісня

Повільно

50.

Гиля, гиля, сірі гуси Українська народна пісня

Жваво

51. Транспонувати на хроматичний півтон униз (у *g-moll*) з інструментальним групуванням.

Мала мати одну дочку Українська народна пісня

Досить повільно

52. Побудувати від звуку «d» вгору: ч.4, м.2, в.7, м.6, в.3, B5з, M6, B64, D4з з розв'язанням в однойменні тональності.

Увідні септакорди

Увідними септакордами називаються септакорди, побудовані на VII ступені ладу. У залежності від ладу та його різновиду існує два види увідних септакордів: **малий** та **зменшений**. Увідні септакорди належать до домінантової групи акордів.

Малий увідний септакорд

м. VII₇	↗	Будується на VII ступені тільки натурального мажору .
	→	Складається з м.3 + м.3 + в.3 , а між крайніми звуками – м.7 , тобто за видом це малий зменшений септакорд.
	↘	Розв'язується: 1) в тонічний тризвук з подвоєним терцієвим тоном; 2) може переходити у D₆₅ (непряме розв'язання) з подальшим його розв'язанням.

C-dur (нат.)

Розв'язання м. VII₇ у тонічний тризвук

1) пряме; 2) непряме.

53. У тональностях *D-dur*, *B-dur*, *G-dur* і *F-dur* побудувати м. VII₇ з розв'язанням у 2 способи.

54. Побудувати, співати й грати акордову послідовність у тональностях *A-dur*, *Es-dur*:

T₅₃ S₆₄ м. VII₇ D₆₅ T₅₃

55. Проаналізувати рух мелодії, позначити м. VII₇. Співати з тактуванням.

Неваляйки

Не поспішаючи З. Левіна

56. Проаналізувати рух мелодії, позначити м. VII₇. Записати по пам'яті.

Польська пісня

Не поспішаючи

57. Скласти ритмічний супровід.

Опера "Так чинять усі жінки", I д.

Не поспішаючи В.-А. Моцарт

58. Проаналізувати рух мелодії, позначити м. VII₇. Співати з гармонічним супроводом.

Етюд

Moderato

59. Простукати ритмічні вправи.

Зменшений увідний септакорд

↗	Будується на VII ступені гармонічних мажору та мінору.
→	Складається з м.3 + м.3 + м.3, а між крайніми звуками – зм.7, тобто за видом це зменшений септакорд.
↘	Розв'язується: 1) в тонічний тризвук з подвоєним терцієвим тоном; 2) може переходити у D ₆₅ (непряме розв'язання) з подальшим його розв'язанням.

Розв'язання зм.VII₇ у тонічний тризвук

60. У тональностях D-dur, h-moll, B-dur та g-moll побудувати зм.VII₇ з розв'язанням у 2 способи.

61. Побудувати, співати й грати акордову послідовність у тональностях e-moll та c-moll:

t₅₃ s₆₄ зм.VII₇ D₆₅ t₅₃

62. Проаналізувати рух мелодії, позначити зм. VII⁷. Співати з тактуванням.

Чеська пісня

63. Проаналізувати рух мелодії, позначити зм. VII⁷. Співати з тактуванням.

Тонка горобина

64. Проаналізувати рух мелодії, позначити зм. VII⁷. Співати двоголосно.

Пишіть нам, подружки

65. Проаналізувати мелодію та надати їй повну характеристику у наступному порядку:

<p>характер;</p> <p>жанрова основа;</p> <p>темп;</p> <p>розмір;</p> <p>лад (та його вид);</p> <p>тональність;</p> <p>форма;</p>	<p>будова 1 періоду (aaaa, aaab, aabb, abcb, aa¹bb¹, abab, abac і т. п.)</p> <p>період однотональний чи модулюючий;</p> <p>принцип розвитку тематичного матеріалу (повтор, секвенція, варіювання, контраст);</p> <p>рух по звуках вивчених інтервалів та акордів.</p>
---	---

Над осокою, над високою

66. Скласти друге речення з використанням руху мелодії звуками зм. VII⁷.

67. Від звуків «*dis*» і «*fis*» побудувати вгору зм.VII7 з розв'язанням в однойменній тональності у два способи (за зразком від звуку «*cis*»). Зразок:

D-dur (гарм.) d-moll (гарм.)

зм.VII7 T53 зм.VII7 D65 T53 зм.VII7 t53 зм.VII7 D65 t53

68. Проаналізувати рух мелодії, позначити зм.VII7. Скласти партію другого голосу в басовому ключі (тривалості мають бути половинні та четвертні).

Менует

Moderato Й. С. Бах

Ритмічні групи із залігованими нотами

69. Простукати ритмічні вправи, рахуючи вголос.

a)

б)

в)

г)

70. Наступні приклади співати з тактуванням.

Опера "Руслан і Людмила"
(фрагмент з увертюри)

Швидко М. Глінка

71.

Мелодія

Помірно К. Глюк

72.

Подорожні в ночі

Moderato Б. Кемпферт

73. Визначити розмір. Записати у басовому ключі.

Мій шлях

Moderato Ж. Рево

74. У наступних прикладах спочатку простукати ритм, а потім співати їх з тактуванням. Вивчити напам'ять один за вибором.

Красуня

Moderato Р. Коччіанте

75.

Фрагмент з опери "Вільгельм Телль"

Дуже жваво Дж. Россіні

76.

Болеро

Tempo di Bolero М. Равель

77.

Рекрутська

Повільно Російська народна пісня

78.

Сумний спів

Moderato melancolico М. Лисенко

79.

Фрагмент з опери "Князь Ігор"

Andantino con moto О. Бородин

80.

Біля ріки

Помірно Ф. Шуберт

81. Від наданих звуків побудувати вгору та вниз чисті квартали.

82. Співати від звуку «d» вгору: м.2, в.3, ч.5, ч.8, в.6, ч.4, м.7, B53, D7 з розв'язанням в однойменній тональності.

Лади народної музики (ознайомлення)

Лади народної музики – це діатонічні (натуральні) семиступеневі неоктавні лади та пентатоніка* - п'ятиступеневий безпівтоновий лад.

Лади народної музики з'явилися у музиці раніше мажору та мінору, але дуже схожі на них, тому поділяються на лади **мажорного** та **мінорного** нахилу і для зручності порівнюються з однойменними мажором або мінором.

Мажорний нахил		Мінорний нахил	
Іонійський	співпадає з нат. мажором	Еолійський	співпадає з нат. мінором
Лідійський	IV#	Дорійський	VI#
Міксолідійський	VIIb	Фригійський	IIb
Пентатоніка	без IV і VII	Пентатоніка	без II і VI
		Локрійський	IIb і Vb

Семиступеневі лади відрізняються від однойменних мажору або мінору на один ключовий знак по квінтовому колу. Наприклад: Ля мажор – **3#**; Ля лідійський – **4#**; Ля міксолідійський – **2#**.

Ля мінор – **0**; Ля дорійський – **1#**; Ля фригійський – **1b**.

Тільки локрійський лад відрізняється від мінору на 2 знаки – Ля локрійський – **2b**.

Мажорний нахил	↗	1) Іонійський (співпадає з нат.мажором)
	→	2) Лідійський (IV# у порівнянні з нат.мажором) IV#
	↘	3) Міксолідійський (VIIb у порівнянні з нат. мажором) VIIb
Мінорний нахил	↗	1) Еолійський (співпадає з нат. мінором)
	→	2) Дорійський (VI# у порівнянні з нат. мінором) VI#
	↘	3) Фригійський (IIb у порівнянні з нат. мінором) IIb

Звукоряди семиступневих народних ладів можна заграти по білих клавішах фортепіано: від **до** – іонійський, від **ре** – дорійський, від **мі** – фригійський, від **фа** – лідійський, від **соль** – міксолідійський, від **ля** – еолійський, від **сі** – локрійський.

До іонійський	Ре дорійський
Мі фригійський	Фа лідійський
Соль міксолідійський	Ля еолійський
Сі локрійський	

83. Визначити лади народної музики за зразком. Співати та грати їх.

Ре міксолідійський Ре фригійський

84. Визначити лади народної музики за ключовими знаками. Співати та грати їх.

85. Визначити лади народної музики за наданими ключовими знаками і тонікою за зразком.

До дорійський

86. Побудувати від наданих тонік вказані лади народної музики, використовуючи випадкові знаки альтерації (за зразком). Співати та грати їх.

Ре лідійський	До міксолідійський
Соль фригійський	Мі дорійський

87. Побудувати від наданих звуків вказані лади народної музики, використовуючи ключові знаки альтерації (за зразком). Співати та грати їх.

Ре лідійський	Фа міксолідійський
Сі фригійський	Ля дорійський

88. Визначити тоніку і лад за випадковими та ключовими знаками. Співати з тактуванням.

Повільно **Ой весна, весна** *Українська народна пісня*

89. Визначити тоніку і лад за ключовими знаками. Співати з тактуванням.

Помірно **Прийшов Яків** *Українська народна пісня*

90. Визначити тоніку і лад за ключовими знаками. Співати з тактуванням.

Спокійно **Дзвонили дзвони** *Російська народна пісня*

91. Визначити тоніку і лад за ключовими знаками. Співати з тактуванням.

Помірно **Іде свадьба з гори** *Українська народна пісня*

92. Визначити тоніку і лад за ключовими знаками. Співати з тактуванням.

Помірно **Нам би дівчатам** *Російська народна пісня*

93. Визначити тоніку і лад за ключовими та випадковими знаками. Співати з тактуванням.

Allegro **Симфонія №21** *М. М'яковський*

94. Визначити тоніку і лад за випадковими знаками. Співати канон двоголосно з тактуванням.

Я йду

Дуже спокійно

Б. Барток

95. Визначити тоніку і лад за ключовими та випадковими знаками. Співати з тактуванням.

Опера "Борис Годунов" I д., 2 к.

Пісня Варлаама

М. Мусоргський

Allegro

Как во го - ро де бы-ло, во Ка-за - ни,
гроз - ный царь пи - ро - вал да ве - се - лил - ся.

Пентатоніка (ознайомлення)

Пентатоніка (від слова «пента» - п'ять) це – п'ятиступеневий безпівтоновий лад.

Пентатоніка – один з найдавніших ладів музики. Зустрічається у музиці багатьох народів світу; є основою музики країн Далекого Сходу (Китаю, Кореї, В'єтнаму...), Шотландії, а також зустрічається в багатьох стародавніх піснях України та інших країн.

Пентатоніка зустрічається виключно в мелодії. Характерними ознаками пентатоніки є відсутність малих секунд, тритонів та властивих їм гострих тяжінь. Між ступенями звукоряду пентатоніки є або тони (в.2), або півторатони (м.3). Найпростіші види пентатоніки можна заграли по черзі від чорних клавiш фортепіано. Найбільш поширені дві пентатоніки: мажорна і мінорна.

У порівнянні з однойменною мажорною або мінорною гаммами **в пентатоніці відсутні ступені, на яких будуються тритони**. Так, в мажорній пентатоніці відсутні IV і VII ступені, а в мінорній – II і VI ступені.

Мажорна пентатоніка **Мінорна пентатоніка**

96. Побудувати і заспівати звукоряди мажорної пентатоніки від звуків *ре, мі, сі, ля*.

97. Побудувати і заспівати звукоряди мінорної пентатоніки від звуків *ре, мі, сі, до*.

98. Визначити вид пентатоніки у наступних прикладах. Співати з тактуванням.

Соловей Башкирська народна пісня

Жваво

99.

Шпак Н. Шамсутдінов

Помірно швидко

100.

Колискова Марійська народна пісня

Повільно

101.

Танцювальна Татарська народна мелодія

Швидко

Тест №1

Запитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали	Запитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали
1. Одноименні тональності мають:	а) однакові ключові знаки, але різні лади і тоніки; б) однакове звучання, але різне написання; в) однакові тоніки, але різні лади і ключові знаки.		7. Головні тризвуки ладу будуються на ступенях:	а) I, III, V; б) II, IV, VI; в) I, IV, V.	
2. Тональність A-dur має біля ключа:	а) 2#; б) 3#; в) 4b;		8. D ₄₃ ↑ =	а) м.3 + в.2 + м.3; б) м.3 + в.2 + в.3; в) м.3 + м.3 + в.2.	
3. Який інтервал розв'язується у ч.4:	а) зб.4; б) зм.7; в) зб.2; г) зм.5.		9. D ₆₅ розв'язується у:	а) T ₅₃ розгорнутий; б) T ₅₃ з подвоєн. прим. в) T ₆ з подвоєн. прим.	
4. м.6 обертається у:	а) м.3; б) в.2; в) в.3.		10. зм.VII ₇ ↑ =	а) м.3 + в.3 + м.3; б) м.3 + м.3 + м.3; в) м.3 + м.3 + в.3.	
5. Лади мінорного нахилу:	а) дорійський; б) міксолідійський; в) фригійський; г) іонійський.		11. До складних розмірів належать:	а) $\frac{2}{2}$; б) $\frac{6}{8}$; в) с; г) $\frac{3}{8}$.	
6. B ₆₄ ↑ =	а) в.3 + ч.4; б) м.3 + ч.4; в) ч.4 + в.3; г) ч.4 + м.3		12. Moderato – це темп:	а) повільний; б) помірний; в) швидкий.	
Загальна сума балів =					

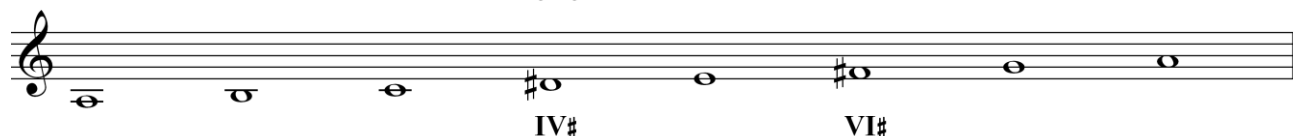
Лади української народної музики

В українській народній музиці використовуються різні лади: гармонічний мінор, мелодичний мінор, натуральний мажор, а також – *двічі гармонічний мінор* – з IV# і VII# та *гуцульський лад* – мінор з IV# та VI#.

Двічі гармонічний мінор

Гуцульський лад

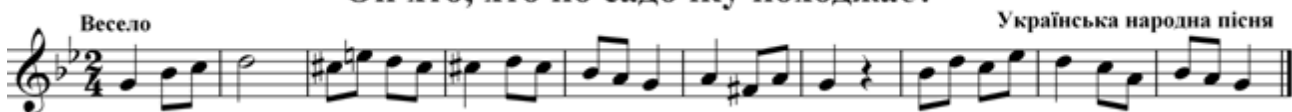
102. Заспівати та проаналізувати використання двічі гармонічного мінору та гуцульського ладу в наступних прикладах.

Рапсодія №2

103.

Ой хто, хто по садочку походжає?

104.

Ой в чистім полі

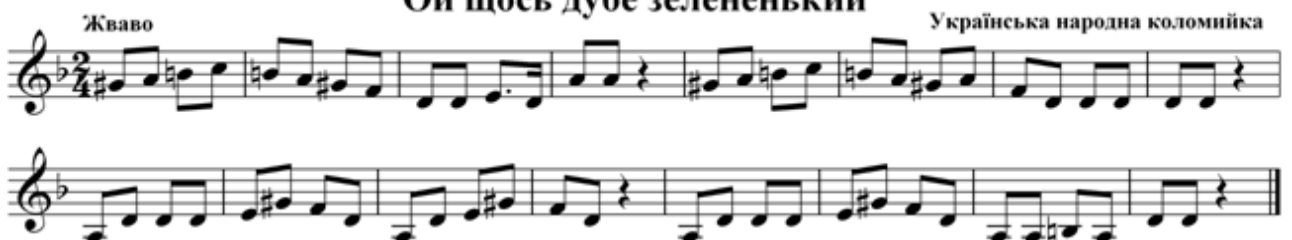
105.

Коломийка

106.

Ой щось дубе зелененький

107.

Закарпатська забава

Жваво Українська народна коломийка

108.

На березу дуб похилився

Весело Українська народна пісня

На бе - ре - зу дуб по - хи - лив - ся, та ко - мар з ду - ба по - ва - лив - ся.

Ко - мар з ду - ба по - ва - лив - ся та й у - пав ко - мар, та й за - бив - ся.

Характерні інтервали (зб.5 та зм.4)*

Характерними називаються інтервали, що зустрічаються тільки у гармонічних видах мажору та мінору. До них належать: збільшена секунда (зб.2) та її обернення – зменшена септима (зм.7), а також збільшена квінта (зб.5) та її обернення – зменшена кварта (зм.4)

Характерні інтервали	<i>Dur</i> гармонічний	<i>moll</i> гармонічний	Розв'язання
зб.2	VI \flat	VI	ч.4
зм.7	VII	VII \sharp	ч.5
зб.5	VI\flat	III	в.6
зм.4	III	VII\sharp	м.3

У гармонічному мажорі характерні інтервали виникають завдяки пониженню VI ступеня.

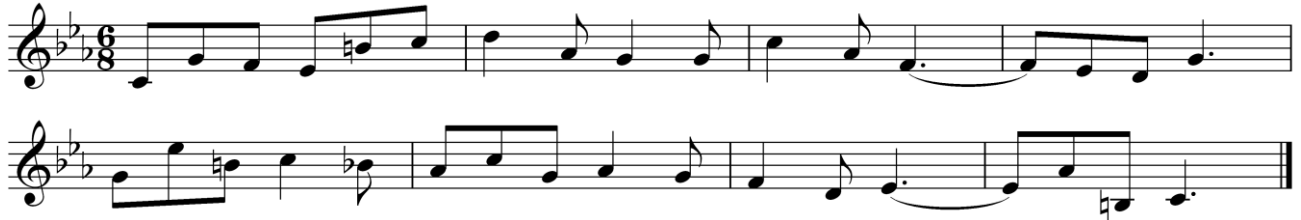
У гармонічному мінорі вони з'являються від підвищення VII ступеня.

<p><i>C-dur</i> (гарм.) <i>a-moll</i> (гарм.)</p> <p>зб.5 в.6 зб.5 в.6 VI\flat V III III</p>	<p>Збільшена квінта – зб.5 – будується на VI\flat ступені гармонічного мажору та на III ступені гармонічного мінору. Розв'язується, розширюючись однобічно у в.6 на V ступені мажору або на III ступені мінору, при цьому стійкий III ступінь залишається на місці, а нестійкий ступінь переходить за ладом тяжінням у стійкий; зб.5 обертається у зм.4.</p>
<p><i>C-dur</i> (гарм.) <i>a-moll</i> (гарм.)</p> <p>зм.4 м.3 зм.4 м.3 III III VII\sharp I</p>	<p>Зменшена кварта – зм.4 – будується на III ступені гармонічного мажору та на VII\sharp ступені гармонічного мінору. Розв'язується однобічно у м.3 на III ступені мажору або на I ступені мінору, при цьому стійкий III ступінь залишається на місці, а нестійкий ступінь переходить за ладом тяжінням у стійкий; зм.4 обертається у зб.5.</p>

109. Побудувати характерні інтервали (зб.5 та зм.4) з розв'язанням у гармонічних видах *D-dur* і *a-moll* (за зразком *C-dur* і *a-moll*).

110. Побудувати характерні інтервали (зб.5 та зм.4) в гармонічних видах однойменних тональностей *G-dur* і *g-moll* із розв'язанням.

111. Співати вправу з тактуванням. Позначити рух мелодії по звуках характерних інтервалів.

112. Придумати та записати мелодію на 4 такта в тональності *c-moll* гармонічного виду у розмірі 4/4 з використанням у русі мелодії характерного інтервалу (зм.4 або зб.5).

113. У наступних прикладах визначити тональність, знайти та позначити характерні інтервали. Співати їх з тактуванням. Вивчити напам'ять один за вибором.

Марнослава

114.

Фрагмент з опери "Золотий півник"

115.

Ой на горі мак

116.

Музика - це...

117. Знайти і позначити характерні інтервали у двоголоссі.

Сімейна картина

Повільно Р. Шуман

118. У тональності *F-dur* побудувати, співати й грати:

- а) інтервальну послідовність – ч.4 м.6 зб.5 в.6 зб.2 ч.4
 V VI VI^b V VI^b V;
 б) акордову послідовність – T₅₃ S₆₄ s₆₄ зм.VII₇ D₆₅ T₅₃.

Збільшений тризвук

Збільшений тризвук – 365₃ – складається з двох великих терцій, а між крайніми звуками – збільшена квінта.

365₃ будується тільки в гармонічних видах мажору та мінору на тих самих ступенях, що і зб.5: в мажорі – на VI^b ступені, в мінорі – на III.

До складу збільшеного тризвука входять два стійких та один нестійкий звук. Розв'язання збільшеного тризвука відбувається за ладовим тяжінням: два стійкі звуки залишаються на місці, а нестійкий звук переходить у сусідній стійкий (у мажорі на м.2 вниз, у мінорі на м.2 вгору).

Таким чином, 365₃ розв'язується в мажорі у T₆₄, а в мінорі у t₆.

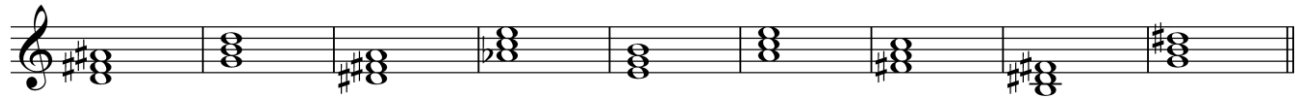
119. У тональностях *D-dur* та *h-moll* побудувати 365₃ із розв'язанням (за зразком *C-dur*, *a-moll*).

120. Дописати та співати транспонууючу секвенцію. Визначити і позначити тональності у кожній ланці.

121. У тональності *B-dur* визначити та підписати акорди. Співати на три голоси.

122. Визначити та проспівати акорди від звуків.

123. Вивчити напам'ять за 5 хвилин, заспівати та записати.

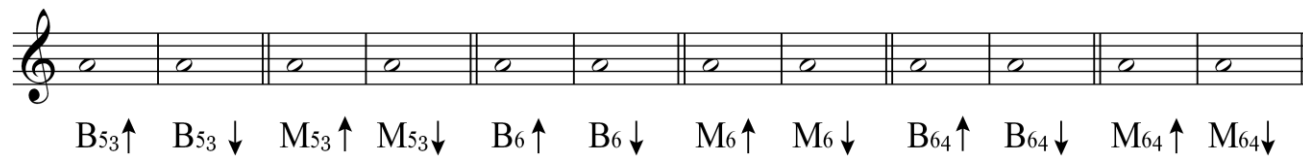
124. Побудувати від «*f*» вгору зазначені інтервали та акорди.

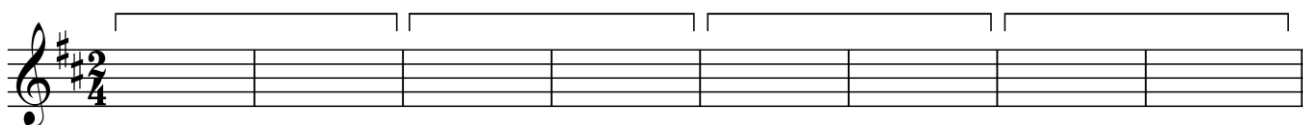
125. Побудувати від «*h*» вниз задані інтервали та акорди.

126. Побудувати позначені акорди від звуку «*a*» вгору та вниз.

127. У *h-moll* скласти висхідну секвенцію з рухом мелодії звуками тризвука та ритмом синкопи.

128. Співати з ритмічним супроводом. Визначити стрибки у русі мелодії.

Солодка мрія

Види синкоп

Міжтактова синкопа

Синкопа – це ритмічна група, в якій **ритмічний акцент перенесено з сильної долі на слабку**. Синкопи бувають **внутрішньотактові** (міждольові і внутрішньодольові) та **міжтактові**.

Внутрішньотактова синкопа – це синкопа в межах одного такту. Вона може бути **міждольовою** і **внутрішньодольовою**.

Внутрішньотактова синкопа:	1) міждольова	↗	$\frac{2}{4}$	
		→	$\frac{3}{4}$	
		↘	$\frac{4}{4}$	
	2) внутрішньодольова	→	$\frac{2}{4}$	

Міжтактова синкопа утворюється заліговуванням останньої ноти (слабкої долі) такту з першою нотою (сильною долею) наступного такту.

Міжтактова синкопа може поєднуватися з внутрішньотактовою:

129. Простукати ритмічні вправи, рахуючи вголос:

130. У тональності *C-dur* скласти мелодію з ритмом міжтактової синкопи (наприклад №129 в)..

131. Наступні приклади співати з тактуванням. Вивчити напам'ять один за вибором.

Опера " Життя за царя", П д.

132.

Опера "Життя за царя", III д.

М. Глінка

Allegro moderato

Как мать у - би - ли у ма - ло - го птен - ца,
о - стал - ся птен - чик сир и гла - ден в гнез - де...

133.

Чарівник-недоук

О. Зацепін

Moderato

Чарівник-недоук

134.

Гей, Джуде

Дж. Леннон, П. Маккартні

Lento

Гей, Джуде

135.

Ми з тобою танцюємо

Д. Тухманов

Allegretto

Ми з тобою танцюємо

136.

Опера "Життя за царя", II д.

М. Глінка

Allegro moderato

Опера "Життя за царя", II д.

137.

Шехерезада

М. Римський-Корсаков

Grazioso

Шехерезада

138.

Чувашська інструментальна мелодія

139. У тональності *B-dur* (нат. і гарм.) побудувати увідні септакорди із розв'язанням двома способами.

140. Від звуку «*fis*» побудувати вгору та вниз: ч.4, в.6, $B5_3$, $M6_4$, $3m5_3$, $3b5_3$.

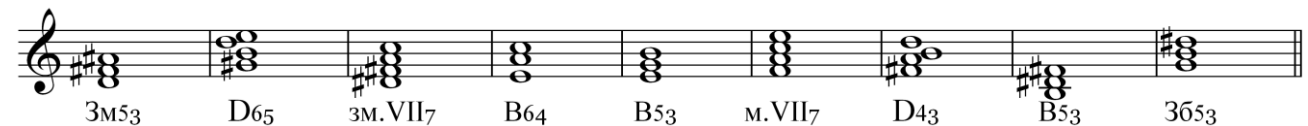
141. Побудувати від наданих звуків малі терції вгору.

142. Побудувати від наданих звуків чисті кварта вниз.

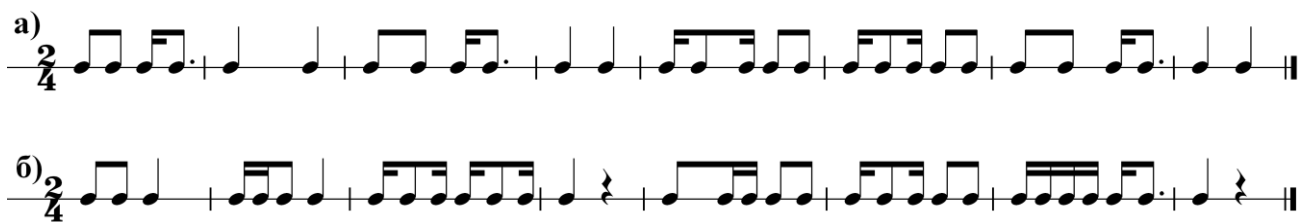

143. Знайти та виправити помилки у побудовах акордів.

Внутрішньодольова синкопа ♪♪♪, ♪♪ .

144. Простукати ритм.

145. Співати і грати гаму *G-dur* із ритмом внутрішньодольової синкопи. Позначити акорди у гармонічному супроводі.

146. Наступні приклади співати з тактуванням.

Тиха вода Українська народна пісня

Помірно

147.

Як ми прийшла карта Українська народна пісня

Помірно

Як ми при-йшла кар - та на - ро-ко вать, став я сво-го не - ня про - сить та бла-гать:
"Ой не-ню мій, не - ню, вчи - ни ме-ні во-лю- йди за ме-не слу-жить на ту вій- ну!"

148.

Ви квіти наші, квіточки Російська народна пісня

Повільно

149. Поділити на такти, простукати ритм, співати з тактуванням.

Колискова Білоруська народна пісня

Не поспішаючи

150. Вивчити напам'ять та записати.

Мене мати породила Українська народна пісня

Рухливо

151. Простукати ритми мелодії та басового супроводу. Вивчити грати напам'ять кожну партію окремо, а потім з'єднати їх.

Прелюдія Дж. Гершвін

Швидко

152. Скласти ритмічну варіацію на тему української народної пісні «Ой під вишнею» із застосуванням внутрішньодольової синкопи. Співати та грати її з гармонічним супроводом.

Тема **Ой під вишнею** Українська народна пісня

Весело

Вар. №1 (видозміна ритму із застосуванням внутрішньодольової синкопи).

153. Скласти та записати у зошиті ритмічну варіацію на тему української народної пісні «Ой чорна я си, чорна» із застосуванням внутрішньодольової синкопи. Співати та грати її з гармонічним супроводом.

Тема **Ой чорна я си, чорна** Українська народна пісня

Весело

154.

Тест №2

Запитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали	Запитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали
1. Паралельні тональності мають:	а) однакові ключові знаки, але різні лади і тоніки; б) однакове звучання, але різне написання; в) однакові тоніки, але різні лади і ключові знаки.		7. Головні секстакорди ладу (Т6, S6, D6) будуються на ступенях:	а) II, III, V; б) III, VI, VII; в) I, IV, V.	
2. Тональність <i>f-moll</i> має біля ключа:	а) 3b; б) 1#; в) 4b;		8. м. маж.7 ↑ =	а) м.3 + в.3 + м.3; б) в.3 + м.3 + м.3; в) м.3 + м.3 + в.3.	
3. Який інтервал розв'язується у в.б:	а) зб.5; б) зм.7; в) зб.2; г) зм. 4.		9. D43 розв'язується у:	а) Т53 розгорнутий; б) Т53 з подвоєн. прим.; в) Т6 з подвоєн. прим.	
4. в.6 обертається у:	а) м.3; б) в.2; в) м.6.		10. м. VII7 ↑ =	а) м.3 + в.3 + м.3; б) м.3 + м.3 + м.3; в) м.3 + м.3 + в.3.	
5. Лади мажорного нахилу:	а) дорійський; б) міксолідійський; в) фригійський; г) іонійський.		11. D65 ↑ =	а) м.3 + в.2 + в.3; б) м.3 + м.3 + м.2; в) м.3 + м.3 + в.2.	
6. M64 ↑ =	а) в.3 + ч.4; б) м.3 + ч.4; в) ч.4 + в.3; г) ч.4 + м.3		12. Lento – це темп:	а) повільний; б) помірний; в) швидкий.	
Загальна сума балів =					

Ладова альтерація

(ознайомлення)

Альтерація в перекладі з латинської – змінення. **Ладова альтерація в музиці** – це підвищення або пониження на півтона **нестійкого** ступеня ладу з **посиленням його тяжіння** до стійкого.

Альтерація посилює, загострює ладові тяжіння, тому називається **ладовою**.

(Альтерація, що з'являється при переході у нову тональність, називається **модуляційною**).

У ладовій альтерації альтеруються лише ті нестійкі ступені, що розташовані на відстані цілого тону від сусідніх стійких.

The image shows two musical staves. The first staff is labeled *C-dur* and contains the notes C, D, E, F, G, A, B with accidentals: C (natural), D (sharp), E (sharp), F (flat), G (natural), A (sharp), B (sharp). The second staff is labeled *c-moll* and contains the notes C, D, E, F, G, A, B with accidentals: C (natural), D (flat), E (flat), F (flat), G (natural), A (flat), B (sharp). Below the notes are labels: П_б, П_б[#], IV[#], V_б, VII[#], П_б, IV_б, IV[#].

155. Зразок мажорної гами *C-dur* з ладовою альтерацією у висхідному та низхідному русі.

The image shows a musical staff with a treble clef and a common time signature. It contains the notes of the C-dur scale: C, D, E, F, G, A, B, A, G, F, E, D, C. Accidentals are: C (natural), D (sharp), E (sharp), F (flat), G (natural), A (sharp), B (sharp), A (sharp), G (sharp), F (flat), E (flat), D (flat), C (flat).

156. Побудувати гами *D-dur* і *B-dur* з ладовою альтерацією за зразком попереднього прикладу.

157. Зразок мінорної гами *c-moll* з альтерацією у висхідному та низхідному русі.

The image shows a musical staff with a treble clef and a common time signature. It contains the notes of the c-moll scale: C, D, E, F, G, A, B, A, G, F, E, D, C. Accidentals are: C (natural), D (flat), E (flat), F (flat), G (flat), A (sharp), B (sharp), A (sharp), G (sharp), F (flat), E (flat), D (flat), C (flat).

158. Побудувати гами *d-moll* і *a-moll* з ладовою альтерацією за зразком попереднього прикладу.

159. У наступних прикладах знайти і позначити альтеровані нестійкі ступені. Співати ці приклади з тактуванням. Один приклад (за вибором) вивчити напам'ять.

Гандзя

The image shows two staves of musical notation. The first staff is labeled "Легко, грайливо" and "Українська народна пісня". The second staff is labeled "Гандзя". The music is in 2/4 time and features a melody with various intervals and accidentals.

160.

Фрагмент з опери "Севільський цирюльник"

The image shows a musical staff with a treble clef and a 3/8 time signature. It is labeled "Швидко" and "Дж. Россіні". The music features a fast, rhythmic melody with various intervals and accidentals.

161.

Сольфеджіо

The image shows two staves of musical notation. The first staff is labeled "Andante" and "О. Віколь". The second staff is labeled "Сольфеджіо". The music is in 3/4 time and features a slow, steady melody with various intervals and accidentals.

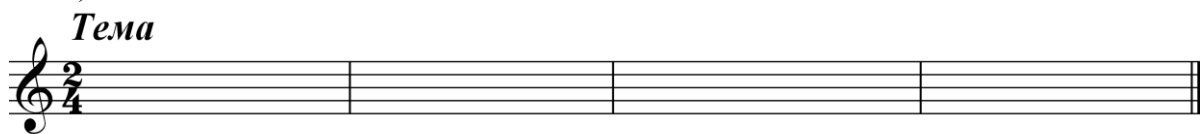
162. Проаналізувати, співати та грати. Транспонувати (письмово та усно) в тональність *B-dur*.

163. Скласти просту діатонічну мелодію - *тему* в тональності *C-dur* у розмірі $\frac{2}{4}$ та її варіацію з видозміною ритму із застосуванням звуків ладової альтерації (за зразком попереднього прикладу).

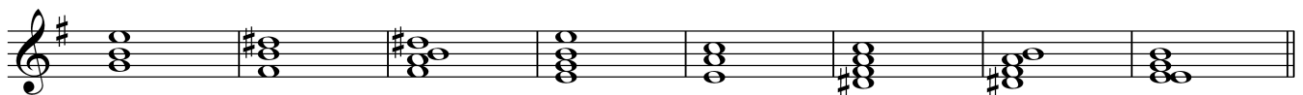
164. Скласти просту діатонічну мелодію - *тему* в тональності *a-moll* у розмірі $\frac{2}{4}$ та її варіацію з видозміною ритму із застосуванням звуків ладової альтерації (за зразком попередніх прикладів).

165. У тональності *e-moll* побудувати, співати й грати:

- а) гаму з ладовою альтерацією (за зразком №157 у *c-moll*);
- б) тритони з розв'язанням (за зразком №30 б);
- в) характерні інтервали зб.2, зм.7 за зразком №30 в) та зб.5, зм.4 (за зразком *a-moll* на стор.25);
- г) зменшений тризвук (за зразком №30 д) та $3b5_3$ на Шст. з розв'язанням.

166. Визначити (підписати), співати й грати акордову послідовність у тональності *e-moll*.

167. Вивчити напам'ять. Транспонувати усно у *d-moll*.

Модуляція та відхилення

Відхилення – тимчасовий перехід в іншу тональність без закріплення у новій тональності.

Модуляція – перехід в іншу тональність із закріпленням у новій тональності (або завершення музичної побудови у новій тональності).

Найчастіше відхилення та модуляції відбуваються у паралельну або домінантову тональності.

Зіставлення – раптова (без переходу) поява нової тональності. Як правило, зіставляються паралельні тональності. Зіставлення є різновидом модуляції.

Модуляція у тональність домінанти

168. Наданий музичний приклад має форму модулюючого періоду із тональності *e-moll* у тональність *H-dur*. У наступних музичних прикладах визначати тональності модулюючих періодів та співати їх із тактуванням. Вивчити напам'ять один за вибором.

Відгадай, моя рідна

О. Гурільов

Andantino

169.

Вальс із симфонії №5

П. Чайковський

Allegro moderato

170.

Прекрасна мірошничка

Ф. Шуберт

Досить повільно

171.

Чужеземець

Р. Шуман

Сильно й енергійно

172.

Сонатина

М. Клементі

Allegretto

173.

Весільна пісня

Andante maestoso М. Глінка

Див-ний те - рем сто - ит, и хо - ром мно - го в нём, но свет-
 ле - е из всех есть хо - ро ма од - на.

174.

Ніч осіння, люб'язна

Andante sostenuto (Помірно) М. Глінка

175.

Квітка

Ніжно Р. Шуман

176. Побудувати вгору та вниз малі сексти від наданих звуків (за зразком від звуку «h»).

Від "h"

м.6↑ м.6↓ м.6↑ м.6↓ м.6↑ м.6↓ м.6↑ м.6↓ м.6↑ м.6↓ м.6↑ м.6↓ м.6↑ м.6↓ м.6↑ м.6↓

177. Від наданих звуків побудувати вгору збільшену кварту із розв'язанням у чотири тональності (за зразком).

C-dur, a-moll c-moll (с.) A-dur (с.)

зб.4→м.6 зб.4→в.6 зб.4→в.6
 IV, VI IV VI

178. Від наданих звуків побудувати вгору зменшену квінту із розв'язанням у чотири тональності (за зразком).

C-dur, a-moll c-moll (с.) A-dur (с.)

зм.5→в.3 зм.5→м.3 зм.5→м.3 зм.5→в.3 зм.5→м.3 зм.5→м.3
 VII, II VII# II VII, II VII# II

179. Згрупувати тривалості нот за долями у зазначеному розмірі.

Умова

Відповідь

180. Визначити надані акорди.

181.

Тест №3

Запитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали	Запитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали
1. Тимчасовий перехід в іншу тональність це:	а) модуляція; б) зіставлення; в) відхилення.		7. Модуляція – це:	а) перехід в іншу тональність із закріпленням; б) тимчасовий перехід в іншу тональність; в) раптова поява нової тональності.	
2. Тональність <i>v-moll</i> має біля ключа:	а) 4♭; б) 5♯; в) 5♭;		8. м.маж.7 ↑ =	а) м.3 + в.3 + м.3; б) в.3 + м.3 + м.3; в) м.3 + м.3 + в.3.	
3. Який з цих інтервалів може розв'язатися у в.3:	а) зм.4; б) зм.7; в) зб.2; г) зм. 5.		9. D ₂ розв'язується у:	а) T ₅₃ розгорнутий; б) T ₅₃ з подвоєн. прим. в) T ₆ з подвоєн. прим.	
4. м.3 обертається у:	а) м.6; б) в.6; в) в.3.		10. зм.VII ₇ ↑ розв'язується у:	а) T ₅₃ розгорнутий; б) T ₅₃ з подвоєн. терц.; в) T ₅₃ з подвоєн. прим.	
5. Лади мінорного нахилу:	а) міксолідійський; б) лідійський; в) фригійський; г) еолійський.		11. Головні квартсекстакорди ладу (T ₆₄ , S ₆₄ , D ₆₄) будуються на ступ.:	а) I, III, V; б) III, VI, VII; в) V, I, II.	
6. B ₆ ↑ =	а) в.3 + ч.4; б) м.3 + ч.4; в) ч.4 + в.3;		12. Allegro – це:	а) повільно; б) помірно; в) швидко.	
Загальна сума балів =					

Літерна система позначень акордів

Мажорний тризвук позначається великою літерою основного тону (позначення *dur* і *53* скорочуються).

Мінорний тризвук – великою літерою основного тону, до якої додається мала літера *m* (позначення *moll* і *53* скорочуються).

Септакорд – цифрою 7 біля літери.

Позначення акордів літерною системою завжди пишуться над нотним станом.

Наприклад:

Тризвуки з секстою (з секундою біля квінти тризвуку) позначаються цифрою 6 біля літери зверху.

* У сучасних збірках для позначення акордів дуже часто зустрічається англійська система, що відрізняється від німецької:

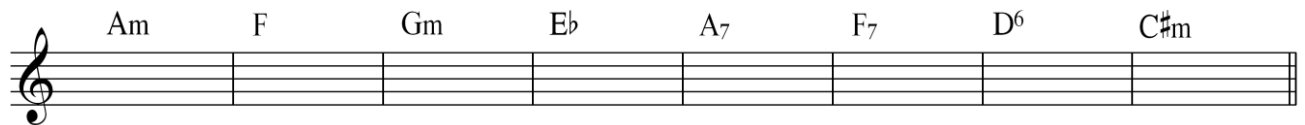
1 – замість літери **H (h)** звук **сі** позначається літерою **B (b)**;

2 – для позначення дізів і бемолей не додаються закінчення **is** або **es**, а просто поряд з літерою пишуть знак **#** або **b**.

182. Надписати зверху літерно-цифрові позначення наданих акордів.

183. Побудувати акорди, що позначені літерно-цифровою системою.

184. У наступних прикладах визначати функційне значення (t, s, D) акордів, позначених літерами та співати мелодії з гармонічним супроводом. (Для плавного поєднання акордів використовувати їхні обернення та переміщення). Наприклад:

Чотири чорненьких замурзаних чортятка

Досить швидко

Em I. Ніколаєв

e a H7 e
t53 t6 s53 s6 D7 D2 t6 t53

185. .

Грицю, Грицю, до роботи

Швидко

Українська народна пісня

T53

186.

Цей світ вигаданий не нами

Moderato

O. Зацепін

187.

Світ схожий на кольоровий луг

Досить швидко

В. Шайнський

188.

Манчестер-Ліверпуль

Allegretto А. Понп

189.

Етюд

Moderato М. Шмітц

190. У тональності *F-dur* побудувати співати й грати:

- гаму двох видів із гармонічним супроводом;
- гаму з ладовою альтерацією (за зразком №155 у *C-dur*);
- дві пари тритонів (за зразком №4 б);
- характерні інтервали зб.2, зм.7, зб.5, зм.4 з розв'язанням;
- зм.VII₅₃, зм.II₅₃, зб.5₃ на VI^b з розв'язаннями;
- акордову послідовність – T₅₃ S₆₄ s₆₄ D₆ зм.VII₇ D₆₅ → T₅₃.

191. Визначити функційне значення (T, S, D) акордів, позначених літерами та співати мелодії з гармонічним супроводом. (Для плавного поєднання акордів використовувати їхні обернення та переміщення).

Веселий хлопчик

Жваво Л. Мюллер

192. Визначити інтервали, зробити їх обернення і позначити за зразком.

Зразок

м.6 в.3

Розміри: $\frac{2}{2}$; $\frac{3}{2}$; $\frac{6}{4}$ (ознайомлення)

Розмір $\frac{2}{2}$ – це простий дводольний розмір, у якому кожна доля дорівнює \downarrow ($\downarrow \downarrow$).
Позначається цифрами або знаком C , називається **alla breve** (алля брєве), тактується за схемою розміру $\frac{2}{4}$.

193. Наступні приклади співати з тактуванням. Вивчити напам'ять один за вибором.

Привітальна пісня

Не швидко Ф. Шуберт

194.

Tea For Two
(Чай удвох)

Повільно В. Юменс

195.

Ой, грай Юрюю

Не дуже швидко Українська народна пісня

196.

Опера "Князь Ігор"

Пісня Галицького

Помірно швидко О. Бородин

197.

Блакитний вагон

Con moto В. Шайнський

Розмір $\frac{3}{2}$ – це простий тридольний розмір, у якому кожна доля дорівнює \downarrow ($\downarrow \downarrow \downarrow$).

Тактується за схемою $\frac{3}{4}$

198. Наступні приклади співати з тактуванням.

Заграй, моя волинка

Жваво Російська народна пісня

199.

Біля ганку високо

Помірно М. Блантер

200. Зіграти та проаналізувати: форму, тональний план та акорди.

Сарабанда

Grave Г. Ф. Гендель

201. Проаналізувати наданий музичний приклад. Визначити вид тематичного розвитку.

Вивчити напам'ять.

Зі в'юном я ходжу

Швидко Російська народна пісня

Складний розмір $\frac{6}{4} = \frac{3}{4} + \frac{3}{4}$. Тактується за схемою $\frac{6}{8}$

202. Наступні приклади співати з тактуванням.

Шумить, гуде дібровонька

Помірно Українська народна пісня

203.

Гей, повій, вітерець

Досить швидко Українська народна пісня

204.

Пісня

Animato Ф. Ліст

205. Співати від звуку «d» вгору: м.2, в.3, ч.5, ч.8, в.6, ч.4, м.7, B53, D2 з розв'язанням.

206. Від наданих звуків побудувати вгору D2 (в.2 + в.3 + м.3) і розв'язати в однойменні тональності.

C-dur *c-moll*

D2 T6 D2 t6 D2 T6 D2 t6

IV IV IV IV IV IV

207. Визначити однойменні тональності наданих D2 по ступеню, на якому він будується, виставити ключові знаки і розв'язати за зразком.

C-dur *c-moll*

D2 T6 D2 t6 D2 T6 D2 t6 D2 D2

IV IV IV IV IV IV

Тест №4

Зпитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали	Зпитання або завдання	Варіанти відповідей (підкреслити правильну)	бали
1. Паралельні тональності:	а) <i>B-dur</i> – <i>g-moll</i> ; б) <i>H-dur</i> – <i>h-moll</i> ; в) <i>Fis-dur</i> – <i>Ges-dur</i> .		7. Ступені ладу I, IV, V є:	а) стійкими; б) головними; в) увідними; г) побічними.	
2. Тональність <i>fis-moll</i> має біля ключа:	а) 2#; б) 3#; в) 4#; г) 4#.		8. Як позначається акорд, що містить м.3 + в.2 + в.3 ↑:	а) <i>D₆₅</i> ; б) <i>D₄₃</i> ; в) <i>D₂</i> .	
3. До характерних інтервалів належать:	а) зб.4; б) зм.4; в) зб.5; г) зм.5.		9. <i>Зm5₃</i> :	а) <i>d – f – as</i> ; б) <i>fis – a – cis</i> ; в) <i>mi_b – соль^b – сi_b</i> .	
4. м.2 обертається у:	а) м.6; б) в.2; в) в.7; г) м.7.		10. У який акорд доміанти переходить м.VII ₇ (непряме розв.)	а) <i>D₄₃</i> ; б) <i>D₆₅</i> ; в) <i>D₇</i> .	
5. Як називається лад мажорного нахилу з IV# ступ.:	а) дорійський; б) міксолідійський; в) фригійський; г) лідійський.		11. $\frac{6}{8}$ - це розмір:	а) простий; б) складний; в) мішаний; г) змінний.	
6. Як називається акорд, що містить м.3 + ч.4 ↑:	а) мінорний сектакорд; б) мін. квартсектакорд; в) мажорний сектакорд; г) маж. квартсектакорд.		12. З'єднати назву інтервала з його тоною величиною:	а) м.6 4т.; б) зб.2 1,5т.; в) в.3 5,5т.; г) в.7 2т.	
Загальна сума балів =					

Перерваний зворот (ознайомлення)

Перерваний зворот – це розв'язання *D₇* не в тоніку, а в тризвук VI ступеня (*VI₅₃*) з подвоєним терцієювим тоном.

Перерваний зворот, що застосовується для завершення періоду звється **перерваною каденцією**. Перервана каденція розширює період і вимагає подальшого руху до заключної тоніки. Наприклад:

$D_7 - VI_{53} - S_6 - T_{64} - D_7 \rightarrow T$

ЕТЮД А. Лешгорн

(Allegro)

$D_7 \text{ — } VI_{53}$

 $D_7 \text{ — } VI_{53}$
 $D_7 \text{ — } t_{53}$

Прелюдія

(Largo) Ф. Шопен

p *smorz.* *pp*

D_7 VI_{53}

209. У тональностях *D-dur*, *A-dur*, *Es-dur* побудувати акордову послідовність:

$$D_7 - VI_{53} - S_6 - T_{64} - D_7 \rightarrow T$$

210. У тональностях *h-moll*, *fis-moll*, *c-moll* побудувати акордову послідовність:

$$D_7 - VI_{53} - s_6 - t_{64} - D_7 \rightarrow t$$

211. У тональності *c-moll* побудувати, співати й грати:

- гаму натурального та гармонічного видів із гармонічним супроводом;
- дві пари тритонів із розв'язанням;
- характерні інтервали (зб.2 та зм.7; зб.5 та зм.4) із розв'язанням;
- зменшені тризвуки та $3b_5_3$ (на Шст.) з розв'язанням;
- акордову послідовність – $\uparrow t_6 \downarrow s_5_3 \uparrow D_2 \rightarrow \downarrow t_6 \uparrow D_4_3 \rightarrow \downarrow t_5_3$.

212. Вивчити напам'ять. Підібрати гармонічний супровід.

Українська народна пісня

Не поспішаючи

213. Співати двоголосся.

Реве та стогне Дніпр широкий

Повільно Д. Крижанівський

214. У тональності *E-dur* (гарм.) побудувати та співати дві пари тритонів із розв'язанням.

215. Побудувати та співати в тональності *E-dur* гарм. характерні інтервали (зб.2 та зм.7; зб.5 та зм.4) із розв'язанням.

216. Побудувати, співати та грати в тональності *E-dur* гармонічному акордову послідовність:

$T_6 \ s_5_3 \ D_2 \rightarrow T_6 \ T_6_4 \ s_6 \ D_7 \rightarrow T_3.$

217. Проаналізувати. Вивчити напам'ять за 3-5 хвилин. Заспівати нотами та зі словами.

Очерет тріщить

Широко Українська народна пісня

О - че - рет трі - щить і во - да плю - щить, а кум до ку - ми
су - да - ка та - щить, а кум до ку - ми су - да - ка та - щить.

218. Скласти (записати) співати й грати варіації на тему української народної пісні «Очерет тріщить» із попереднього завдання. Використати видозміну ритму із застосуванням звуків ладової альтерації.

219. Побудувати позначені акорди від звуку “a” вгору та вниз.

$B_{53} \uparrow \downarrow \ M_{53} \uparrow \downarrow \ B_6 \uparrow \downarrow \ M_6 \uparrow \downarrow \ B_{64} \uparrow \downarrow \ M_{64} \uparrow \downarrow$

220. Визначити надані акорди.

M_{64}

221. У тональності *cis-moll* побудувати співати й грати:

- гаму гармонічного та мелодичного видів;
- дві пари тритонів із розв'язанням;
- дві пари характерних інтервалів із розв'язанням;
- зменшені тризвуки та Zb_5_3 (на III ст.) з розв'язанням;
- акордову послідовність – $\uparrow t_6 \downarrow s_5_3 \uparrow D_2 \rightarrow \downarrow t_6 \uparrow D_4_3 \rightarrow \downarrow t_5_3.$

222. Згрупувати за правилами зазначеного розміру та поділити на такти. Співати з тактуванням.

Перепілонько біла

Помірно Українська народна пісня

223. У тональності *As-dur* співати гаму натурального та гармонічного видів терціями і квартами із назвою ключових знаків.

224. У тональності *As-dur* побудувати, співати й грати **D7** з оберненнями та розв'язаннями.

D7 T₃ D₆₅ T₅₃ D₄₃ T₅₃ D₂ T₆

225. Проаналізувати інтервали у русі мелодії. Співати з тактуванням. Транспонувати у *G-dur* усно.
Австрійська народна пісня

Помірно

226. Знайти та виправити помилки у позначеннях побудов.

B₆₄ B₆₄ v₆ ч₅ B₆ D₆₅ D₆₅ M₅₃

227. У тональності *f-moll* побудувати та заспівати:

- ламану за тетра хордами гаму трьох видів з назвою ключових знаків;
- усі характерні інтервали з розв'язанням;
- усі тритони з розв'язанням;
- акордову послідовність – $\uparrow t_{53}$ $\downarrow s_{64}$ $\uparrow D_6$ $\downarrow \text{зм.VII}_7$ $\uparrow D_{65}$ $\downarrow t_{53}$.

228. Співати двоголосся

229. Співати двоголосся.

Ой з-за гори кам'яної

Помірно М. Леонтович

230. Співати вгору від звуку «d»: м.2, в.2, м.3, в.3. ч.4, зб.4, ч.5, м.6, в.6, м.7, в.7, ч.8.

231. Співати вниз від звуку «d»: м.2, в.2, м.3, в.3. ч.4, зб.4, ч.5, м.6, в.6, м.7, в.7, ч.8.

232. Співати вгору та вниз від звуку «g»: B₅₃, M₅₃, Зм₅₃, , З6₅₃.

233. Співати вгору та вниз від звуку «g»: B₆, M₆, B₆₄, M₆₄.

234. Співати від звуку «e» домінантсептакорд з оберненнями.

Двоголосний спів

235. Співати двоголосно.

Російська народна пісня

236. Співати двоголосно.

Болгарська пісня

237. Співати двоголосно.

Колискова

Р. Паулс

Tempo: Легко (Allegretto)

1. За - вів цвір-кун за піч - ко - ю піс - ню тем-но-ю ніч - ко - ю. Мі-сяць над об-рі - ем зій-шов,
2. Муд рий цвір кун ска - жи ме - ні: що там у - па-ло вда - ли - ні? Як - що зо-ря та ше йяс - на,
мо - же, до-ме-не сон при-йшов? Мо - же, до ме - не сон при - йшов?
звід - ки, ска-жи, зі - йшла во - на? Звід - ки, ска - жи, зі - йшла во - на?
1. Мо - же, до ме - не сон при - йшов? 2. Звід - ки, ска - жи, зі - йшла во - на?

Musical notation for exercise 237, lullaby. Tempo: Легко (Allegretto). The notation is in treble clef, 3/4 time, and consists of a single melodic line with two endings.

238. Співати двоголосно.

Нічка темна

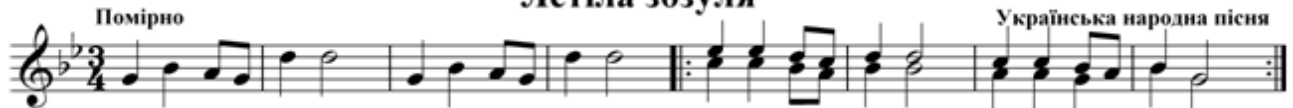
Російська народна пісня

239. Співати двоголосно.

Летіла зозуля

Українська народна пісня

240. Співати двоголосно.

Похилилася на воду

Українська народна пісня

241. Співати дуєтом канон.

Кума

Білоруська народна пісня

Музичні приклади для слухового та нотного аналізу

Проаналізувати наступні приклади. Визначати на слух або в нотному тексті:

<p>характер; жанрову основу; темп; розмір; лад (та його вид); тональність; регістр, штрихи, динаміку.</p>	<p>форму; будову періоду (aaaa, aaab, aabb, abbb, aa¹bb¹, abab, abac і т. п.) період однотональний чи модулюючий; принцип розвитку тематичного матеріалу (повтор, секвенція, варіювання, контраст); рух по звуках вивчених інтервалів та акордів.</p>
--	--

242.

Шарманка

Д. Шостакович

Allegro ma non troppo

meno mosso *a tempo*

mp *f* *sf*

243.

Менует

Й. С. Бах

Moderato

p

244.

Вальс С. Майкапар

Allegretto

p grazioso

245.

Гавот Д. Шостакович

Спокійно, легко

mp > p

non legato

246.

Дощу більше не буде Е. Сігмейстер

Жваво

негритянська пісня

247.

Залазь та вилазь у вікно пісенна гра

Весело, енергійно

Е. Сігмейстер

248.

Рондо (з сонати Ля мажор)

В.-А. Моцарт

Allegretto

249.

Соната для фортепіано

Л. Бетховен

Allegro

250.

Полонез

Moderato М. Огіньський

p *f* *sf*

251.

Пасакалія

(фрагменти)

Allegro ma non troppo Г. Ф. Гендель

f *p* *f* *sf*

Читання з аркушу

Наступні приклади співати з тактуванням

252.

На зорі Польська народна пісня

Помірно швидко

253.

Ой давно я, давно в батенька була Українська народна пісня

Поволі

254.

Друг Робен Французька народна пісня

Досить швидко

255.

Була собі Маруся Українська народна пісня

Рухливо

256.

О, Чарлі Швейцарська народна пісня

Помірно

257.

Чирвоная калиночка
Помірно Білоруська народна пісня

Musical notation for 'Чирвоная калиночка' in 2/4 time, key of D major. The melody is written on a single staff with a treble clef. It features a series of eighth and sixteenth notes, with some notes marked with a 'v' (accents).

258.

Секеріке
Швидко Молдавська народна пісня

Musical notation for 'Секеріке' in 2/4 time, key of D major. It consists of two staves. The melody is written on a single staff with a treble clef. It features a series of eighth and sixteenth notes, with some notes marked with a 'v' (accents).

259.

Концерт для скрипки з оркестром, ч. I
Помірно швидко Л. Бетховен

Musical notation for 'Концерт для скрипки з оркестром, ч. I' in 4/4 time, key of D major. It consists of two staves. The melody is written on a single staff with a treble clef. It features a series of quarter and eighth notes, with some notes marked with a 'v' (accents).

260.

Романс черепахи Тортіли
з к/ф "Пригоди Буратіно" О. Рибніков

Musical notation for 'Романс черепахи Тортіли' in 3/4 time, key of D major. It consists of two staves. The melody is written on a single staff with a treble clef. It features a series of quarter and eighth notes, with some notes marked with a 'v' (accents).

261.

Вальс
Lento Ф. Шопен

Musical notation for 'Вальс' in 3/4 time, key of D major. It consists of two staves. The melody is written on a single staff with a bass clef. It features a series of quarter and eighth notes, with some notes marked with a 'v' (accents).

262.

Чи ж я тобі не вродливий
Українська народна пісня

Musical notation for 'Чи ж я тобі не вродливий' in 2/4 time, key of D major. It consists of two staves. The melody is written on a single staff with a treble clef. It features a series of quarter and eighth notes, with some notes marked with a 'v' (accents).

263.

Уривок з опери "Евгеній Онегін"

П. Чайковський

Allegro

264.

Фраїрочка щось думала

Українська народна пісня

Помірно

265.

Яром, хлопці, яром

Українська народна пісня

Помірно

266.

Діду, діду

Українська народна пісня

Рішуче

267.

Humpty Dumpty

Англійська народна пісня

Жваво

268.

Два дуби

Українська народна пісня

Легко, весело

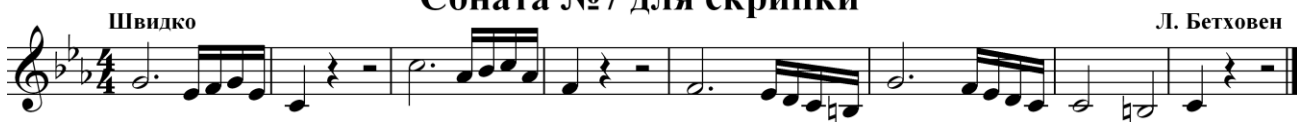
269.

Заслужеський хліб добрий

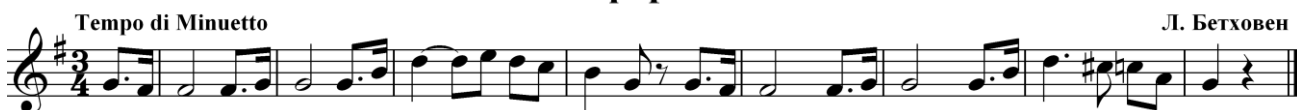
270.

Соната №7 для скрипки

271.

Соната для фортепіано №20

272.

На кладочці умивалася

273.

Ой на горі білий камінь

274.

Ой маю я чорні брови

Орієнтовні зразки контрольних завдань

Записати незнайому мелодію в обсязі періоду – диктант.

Орієнтовна складність мелодій:

Українська народна пісня "Лугом іду, коня веду"

The image shows two staves of musical notation for the Ukrainian folk song "Лугом іду, коня веду". The first staff is the melody in treble clef, 3/4 time, key of D major. The second staff is the accompaniment in treble clef, 3/4 time, key of D major.

Українська народна пісня "Було колись на Україні"

The image shows two staves of musical notation for the Ukrainian folk song "Було колись на Україні". The first staff is the melody in treble clef, common time, key of C major. The second staff is the accompaniment in bass clef, common time, key of C major.

Варіант А

Завдання №1. Проспівати з аркушу незнайому мелодію з попереднім аналізом. Орієнтовна складність музичного матеріалу: див. розділ «Читання з аркушу».

Завдання №2. Виконати знайомий музичний твір (пісня, романс, інструментальна мелодія тощо) із ритмічним або гармонічним акомпанементом на інструменті, яким володіє учень.

Варіант Б

Креативні види завдань

Завдання №1. Створити до диктанту або даної мелодії: власний варіант мелодії другого речення; гармонічний супровід; підголосок або другий голос.

Завдання №2. Проспівати з аркушу мелодію з власним гармонічним або ритмічним супроводом. Орієнтовна складність мелодій:

Повільно **Вибирайся, сину** Українська народна пісня

The image shows a single staff of musical notation for the Ukrainian folk song "Вибирайся, сину". It is in treble clef, 4/4 time, key of D major, and marked "Повільно".

Швидко **Соната №7 для скрипки** Л. Бетховен

The image shows a single staff of musical notation for Beethoven's Sonata No. 7 for Violin. It is in treble clef, 4/4 time, key of D major, and marked "Швидко".

Завдання №3. Письмова робота.

1. Визначити у мелодії або фрагменті музичного твору за нотним текстом:

- тональність, тональний план;
- вид ладу
- розмір (давати завдання без позначення розміру)
- жанр;
- побудову;
- спосіб розвитку мелодії;
- рух по звуках вивчених інтервалів та акордів

Наприклад:

Опера "Руслан і Людмила"
(фрагмент з увертюри)

Швидко М. Глінка

2. Упізнати (внутрішнім слухом) дану відому класичну мелодію та виправити допущені у запису ритмічні помилки (наприклад: **В. А. Моцарт**. Арія Фігаро).

3. Прослухати фрагмент музичного твору та визначити у даному фрагменті:

- жанрові ознаки твору;
- тональність, тональний план (записати буквенними позначеннями);
- форму;
- принцип розвитку музично-інтонаційного матеріалу;
- функції акордів (підписати).

Наприклад:

Вальс

Allegretto С. Майкапар

Соната для фортепіано

Додаткові завдання* (на розсуд викладача) Орієнтовний зразок складності

Завдання №1. Письмова робота

1. Відповісти на питання одного із запропонованих у посібнику тестів (№1 – 5).
2. Визначити на слух. Орієнтовна складність:
 - а) акордову послідовність у тональності *d-moll* – $t5_3$ $s6_4$ $D6$ $D6_5$ $t5_3$;
 - б) від звуків: $ч.5$, $в.7$, $Зм5_3$, $M6$, $B6_4$, $D7$, $зм.VII7$, гаму гарм. мажору.

Завдання №2. Усна відповідь. Орієнтовна складність:

1. Побудувати і заспівати у тональності *h-moll*:
 - а) гаму гармонічного виду;
 - б) у гармонічному виді дві пари тритонів із розв'язанням;
 - в) акордову послідовність – $t6$ $t6_4$ $D5_3$ $D2 \rightarrow t6$.
2. Побудувати заспівати вгору та вниз від звуку “*d*”:
 $ч.4$, $в.6$, $B5_3$, $M6$, $D4_3$ з розв'язанням в однойменні тональності.
3. Заспівати напам'ять номер
4. Заспівати з аркушу номер
5. Виконати знайомий музичний твір (пісня, романс, інструментальна мелодія) з ритмічним або гармонічним акомпанементом на інструменті, яким володіє учень.

Література

Видання українською мовою

1. Афоніна О. С. Сольфеджіо 7-8 класи. – К.: Нотне видавництво «Мелосвіт», 2012. – 88 с.
2. Ганзіна Т. І. Правила з елементарної теорії музики. – К.: Нотне видавництво «Мелосвіт», 2007. – 76 с.
3. Казак І. І., Амосова Н. В. Музична грамота: навчально-методичний посібник із сольфеджіо та теорії музики. – Рівне, 2007. – 96 с.
4. Павленко Т. П. Сольфеджіо на основі українських народних пісень. – К.: Музична Україна, 2003. – 112 с.
5. Флис В. В., Якуб'як Я. В. Сольфеджіо для 7 класу. – К.: Музична Україна, 1988. – 79 с.

Видання російською мовою

1. Калмыков Б. В., Фридкин Г. А. Сольфеджио. ч.1. – М.: Музыка, 1989. – 144 с.

ЗМІСТ

ЗА ТЕМАМИ	ЗА ТОНАЛЬНОСТЯМИ
Повторення вивченого матеріалу.....	3
Зразки побудов у тональності <i>C-dur</i>	4
Тональності з 5-ма знаками.....	5
	7
	8
Зразки побудов у тональності <i>a-moll</i>	9
	10
	11
	12
Увідні септакорди. Малий увідний септакорд.....	13
Зменшений увідний септакорд.....	14
Ритмічні групи із залігованими нотами.....	16
Лади народної музики. Діатонічні семиступеневі лади.....	19
Пентатоніка.....	22
Лади української народної музики.....	24
Характерні інтервали (зб.5 та зм.4).....	25
Збільшений тризвук.....	27
Види синкоп. Міжтактова синкопа.....	29
Внутрішньодольова синкопа.....	31
Ладова альтерація.....	34
	35
Модуляція у тональність домінанти.....	36
Літерна система позначень акордів.....	38
	40
Розміри 2/2, 3/2, 6/4.....	41
Перерваний зворот (ознайомлення).....	44
	45
	46
	46
	47
	47
Двоголосний спів.....	48
Музичні приклади для слухового та нотного аналізу.....	49
Читання з аркушу.....	53
Орієнтовні зразки контрольних завдань.....	57
Література.....	59